

Kako istražujemo ideologije?

Drugi deo

Prof. dr Bojan Vranić

bojan.vranic@fpn.bg.ac.rs

Kritička teorija ideologija

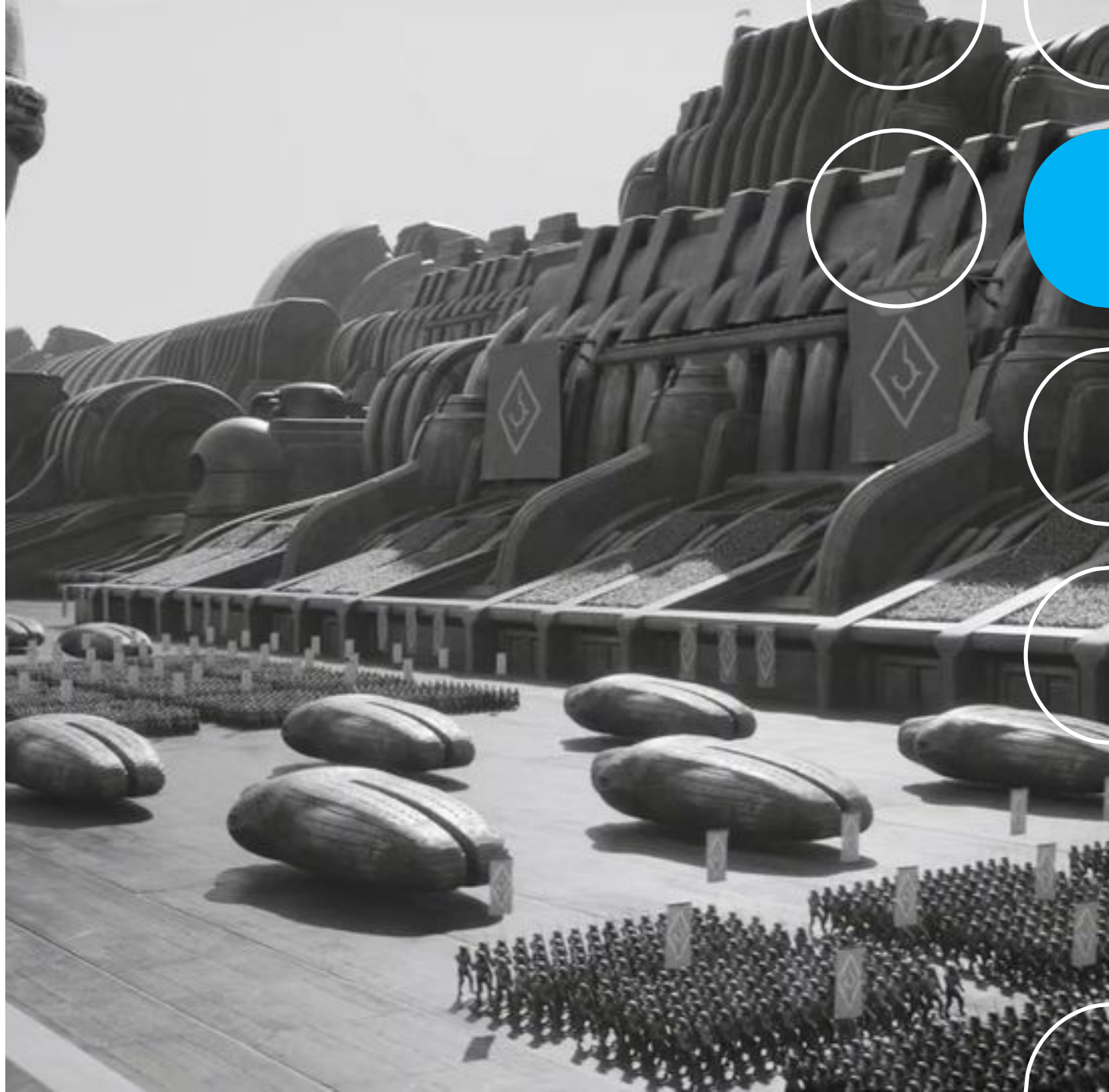
- Zamena za termin “ideologija”
- Markuze – ideologija, tehnologija i komodifikacija slobode
- Kritička analiza
  - Ogoljavanje– identifikacija simboličkih formi koje obezbeđuju pasivni pristanak subjekta (dominacija)
  - Refleksija – samokritika nove svesti s ciljem da se ne pretvori u novu dominaciju

Fanc Nojman

- Kapitalizam kao dominacija i u fašističkom poretku
  - Ideologija je trik kojim se pokušava nauka zameniti novom političkom idejom
  - Fašizam vs. liberalizam – smena socioloških činjenica novom iluzijom
  - Sukob kao osnovna gradivna jedinica ideologija
  - Ispitivanje pukotina sistema
-

Kritička teorija danas

- Pogled iz žablje perspektive – mikro prakse dominacije
- Ideologije kao govorni činovi (performativi)
- Serl: govorni čin je “funkcija značenja rečenice”
- Govorni čin je sredstvo dominacije
- Primer: “Otac ti je stigao kući.”
  - Govorni čin koji reprodukuje patrijarhat.

Govorni činovi

- Džudit Batler: šta znači biti žena?
- Performativi (govorni činovi) kao politike predstavljanja
- Uspostaljena praksa delanja koju znamo kao *rod* (liberalizam)
- Rod kao kulturna, istorijska, politička, seksualna dominacija
- Desuptancijalizacija govornih činova

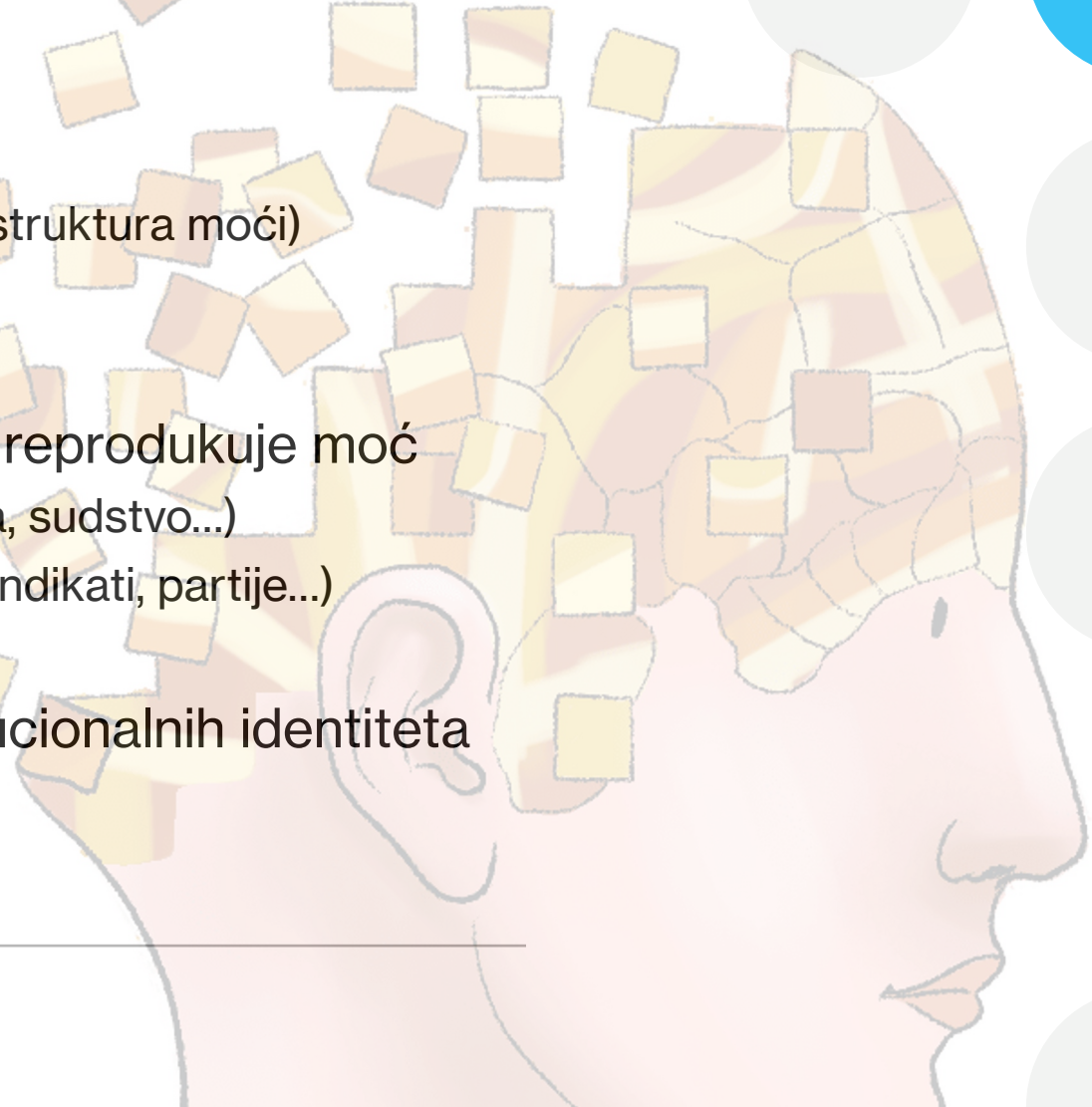
Agonizam

- *Nezadovoljstvo* je ogledalo dominacije
    - nije samo posledica prisile, može doći i iz osećaja nemoći
  - Radikalna (post)demokratija
    - Agonizam
    - Dominacija se reflektuje u nezadovoljstvu
  - Šantal Muf – policentrični sukobi, demokratija i dominacija
  - Gramši – borba za kulturnu i međusektorsku dominaciju
-

Poststrukturalistički pristup

- Strukturalizam u ideologijama
  - Ideologije zavise od struktura (često od struktura moći)
- Luj Altiser
- Ideologija kao deo strukture u kojoj se reprodukuje moć
  - Državni represivni aparati (policija, vojska, sudstvo...)
  - Državni ideološki aparati (škole, mediji, sindikati, partije...)
- Ideološka interpelacija: kreiranje institucionalnih identiteta (“uvek-već subjekti”)

Dva primera interpelacije

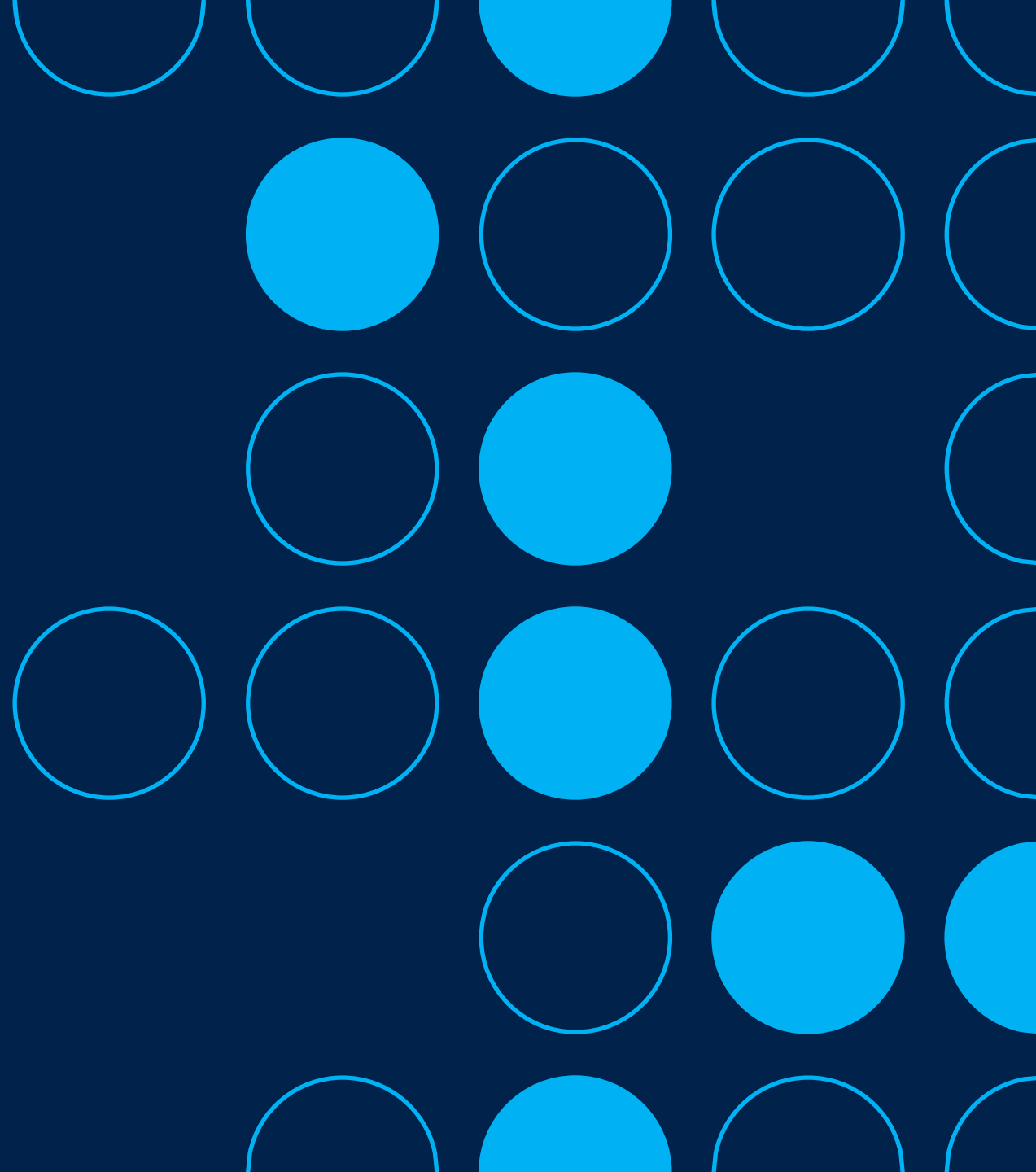
- Jansen (2011) – prelazak granice
  - Od subjektivne anticipacije “Hej, ti tamo!” do subjektivne realizacije “uvek-već subjekta”

  - Vranić i Kulić (2022) – intepeliranje “neprijatelja”
  - Kontekst COVID-19: subjektiviziranje SLFS kao neprijateljskog sindikata
-

Poststrukturalizam

- Ideologije su "zarobljene" strukturom
  - Ideologija je identitet koji oponira strukturi
  - Jezik kao konstrukcija sveta
  - Odnos jezika i strukture je odnos dijalektike
  - Ideologije služe da razumemo dijalektiku, one su "ne-vezane" (Žižek)
-

Primer: *storytelling* metod

- Priča kao celina – uklapanje u globalni narativ
- Poyani (2017) – istraživanje *storytelling* oko urbane rekonstrukcije centra Skoplja
- VMRO-DPMNE – nacionalistička stranka koja je redefinisala narativ makednoskog identiteta ne kao slovenskog, već kao antičkog
- Antikvizacija centra Skoplja – proces izmišljanja nacije (Anderson 1990)
- Dekonstrukcija narativa:
  - Pojednostavljanje priča koje ljudi mogu da prihvate kao svoje (aneddote, žargoni,
  - Legitimacija je u narodnim pričama

Laklau i Muf

- Esencijalizacija "nespornih" legitimizacijskih pojmova
- Proces dekonstrukcije moći (Fuko) i hegemonije (Gramši)
- Laklau (2005): "ontološki primat" esencijalizacije identiteta
- Institucije su intrizično ideološke (obrnuto od strukturalizma)

Populizam kao alternativa

- Politika i populizam kao “međusobno zamenjivi termini” (Arditit 2007)
- Šantal Muf: levi populizam
  - Politička alternativa illiberalizmu
  - Nezadovoljstvo establišmentom (političko-ekonomska oligarhija)
- Laklau: “lanac ekvivalencije”
  - Ramena, a ne jednakost!
  - Razmena priča, praksi, isključenja... otvaranje socijalnog prostora u kome se artikuliše nezadovoljstvo
- Poredak iz nezadovoljstva je mit ili imaginarijuma (nema esencijalizacije)

Tri stvari za danas

- Strukture **determinišu** ideologije
- **Govorni činovi su reprodukcija struktura**
- **Nezadovoljstvo** strukturom pokazuje **ontološki primat** političkog i ideološkog

Ispitna pitanja

1. Kritička teorija ideologija
2. Govorni činovi i agonizam
3. Althusserov strukturalizam
4. Poststrukturalistički pristup:
Kritika strukturalizam
5. Poststrukturalistički pristup:
Laclau i Mouffe

Hvala na pažnji!

bojan.vranic@fpn.bg.ac.rs

